Dušan Karpatský a česko-chorvatské literární vztahy

Ivačić, Matija

Source / Izvornik: **Przekłady Literatur Słowiańskich, 2023, 13, 1 - 14**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

https://doi.org/10.31261/PLS.2023.13.12

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:405002

Rights / Prava: Attribution-ShareAlike 4.0 International/Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-22**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

„Przekłady Literatur Słowiańskich". T. 13, s. 1—14
ISSN 2353-9763 (wersja elektroniczna)
DOI https://doi.org/10.31261/PLS.2023.13.12

Dušan Karpatský a česko-chorvatské literární vztahy

Dušan Karpatský and Czech-Croatian Literary Connections

Matija Ivačić

https://orcid.org/0000-0002-7863-9547

UNIVERSITY OF ZAGREB
mivacic@ffzg.hr

Datum podání: 7.07.2022 | Datum přijetí: 20.01.2023

ABSTRACT | This paper deals with the contribution of Dušan Karpatský (1935—2017) to the reception of Croatian literature in the Czech Republic, and Czech literature in Croatia since the 1960s until the present day. In his numerous translations, Karpatský worked tirelessly to introduce Czech readers to the achievements of Croatian (and Yugoslav) literature, and vice versa. By selecting texts for his translations that were as current as possible, and by meeting high aesthetic criteria, made him influential in both cultural milieus where he played the role of an intermediary. His work in lexicography, bibliography, history of literature and non-fiction is also of great importance. His research has made Croatian culture permanently indebted to him because he discovered and translated into Croatian the *Prague Papers*, written in Czech by the Croatian politician Stjepan Radić, and because he discovered a seven-language dictionary written by the Prague Benedictine monk Peter Loderecker, which was based on a five-language dictionary written by Faust Vrančić. Owing to all of the above, and much more, Karpatský is considered a key figure in literary and cultural communication between Croatia and the Czech Republic in the last six decades.

KEYWORDS | Dušan Karpatský, Czech literature, Croatian literature, reception, literary translation

Literární vztahy mezi Chorvatskem a Českem zahrnují komunikaci v podobě vzájemných překladů, která trvá půl tisíciletí. Po období diskontinuity 1621—1825[1], kdy nevyšel žádný překlad z češtiny do chorvatštiny a z chorvatštiny do češtiny, zájem českého kulturního prostředí o chorvatskou literaturu, stejně jako chorvatského o tu českou, charakterizovala jistá stabilita. Ta je ohrožená teprve v posledních letech a pouze na jedné straně interkulturní komunikace: zatímco recepce české literatury v Chorvatsku i dnes probíhá intenzivně, česká recepce chorvatské literatury je poměrně skrovná. Intenzita současné recepce české literatury v Chorvatsku možná více než s čímkoliv jiným souvisí s akademickou výchovou mladých bohemistů. Fakt, že téměř všichni překladatelé, kteří překládají z češtiny do chorvatštiny, absolvovali studium českého jazyka a literatury, jednoznačně potvrzuje tuto tezi a na jeho pozadí by se pravděpodobně dala vysvětlit i dnešní nepříliš příznivá situace s propagací chorvatské literatury v Česku. Absence recepční reciprocity jenom zdůrazňuje roli literárních překladatelů, kteří obvykle figurují jako *spiritus movens* interkulturní komunikace na poli literatury. Nakolik je jejich role v recepci cizích literatur klíčová reprezentuje i osobnost Dušana Karpatského (1935—2017), který během šesti desetiletí své činnosti poznamenal česko-chorvatské literární a kulturní vztahy jako málokdo jiný. Za svoji kulturní činnost Karpatský obdržel celou řadu cen a vyznamenání: Cenu srbského PEN-centra (1978), Cenu Julija Benešiće (1990) Sdružení chorvatských spisovatelů, čtyři tvůrčí odměny české Obce překladatelů (1996, 1999, 2000, 2001), Roční cenu společnosti INA za šíření chorvatské kultury ve světě za rok 2001. Byl vyznamenán Řádem Danice chorvatské (2001), který uděluje chorvatský prezident, v roce 1990 byl zvolen korespondenčním členem Jihoslovanské (dnes Chorvatské) akademie věd a umění. Ačkoliv se zaměřil primárně na překládání chorvatské literatury, Karpatský překládal — a to hojně — i z jiných jazyků bývalé Jugoslávie. Celkový počet jeho knižně vydaných překladů — stejně jako i těch, které vyšly časopisecky — se pohybuje kolem stovky.[2] Jeho činnost zahrnuje četné oblasti

1 Viz D. Karpatský: *Půl tisíciletí česko-chorvatských literárních vztahů ve vzájemných překladech*. Národní knihovna ČR, Praha 2002, s. 3, 12.

2 Bibliografie D. Karpatského vyšla v roce 2002 u příležitosti udělení Roční ceny Společnosti INA za šíření chorvatské kultury ve světě pro rok 2001. Tato bibliografie obsahuje celkem 88 knižně vydaných překladů z chorvatštiny a jiných jihoslovanských jazyků do češtiny a 4 z češtiny do chorvatštiny, 68 časopisecky vydaných překladů z chorvatštiny a jiných jihoslovanských jazyků do češtiny a 17 z češtiny do chorvatštiny, 7 překladů her hraných v divadlech a 11 rozhlasových her (viz *Godišnja nagrada INE za promicanje hrvatske kulture u svijetu za 2001. godinu. Dobitnik Dušan Karpatský / Roční cena společnosti INA za šíření chorvatské kultury ve světě pro rok 2001. Laureát Dušan Karpatský*. Red. M. Ivurek. Przeł. D. [Dorotić] Sesar, R. Kuchar, A. Novosad. INA — Industrija nafte, d. d.— Hrvatski kulturni klub,

více či méně úzce spojené s literaturou. Pozoruhodná je kromě práce překladatelské i jeho práce bibliografická, lexikografická, literárněhistorická, redaktorská a badatelská. Na následujících stránkách se pokusím o nástin veškeré činnosti Dušana Karpatského v rámci česko-chorvatských literárních vztahů a o naznačení jejich hlavních rysů.

Aktuálnost nade vše

Na studium českého a srbochorvatského jazyka na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy se Karpatský zapsal v roce 1953, v době, kdy po roztržce Tita se Stalinem a rezoluce Informbyra v roce 1948 probíhala intenzivní protijugoslávská kampaň. Na svoji volbu vzhledem k dobové atmosféře nahlížel po bezmála padesáti letech jako na mladistvou pošetilost, neboť „Jugoslávie byla od rezoluce Informbyra v roce 1948 pro státy tzv. lidové demokracie v čele s SSSR zemí odpadlickou, přisluhující západnímu imperialismu, a styky s ní byly omezeny na minimum.“[3] Sám se považoval za příslušníka generace „kterou hodně ovlivnil i ‚usměrnil‘ 20. sjezd KSSS, tj. Chruščovo odsouzení stalinismu“[4]. Studium sice absolvoval až v době normalizace československo-jugoslávských vztahů (1958), ale přece našel způsob, jak uplatnit své překladatelské nadání i během studia. Svůj první překlad (povídku *Afrikáni* srbského spisovatele Branka Ćopiće), který vytvořil spolu se spolužákem a celoživotním přítelem Jiřím Fiedlerem, publikoval v satirickém týdeníku *Dikobraz* už v roce 1956. Jeho první překlad z chorvatštiny vyšel pak dva roky poté. Šlo o esej významného levicového chorvatského spisovatele Miroslava Krleži *Literatura dnes* (*Književnost danas*, 1945; *Světová literatura* 2/1958), v němž se autor kriticky vyjádřil k indiferenci spisovatelů vůči zobrazování všeobecné dehumanizace světa během světové války: „Dávilo a topilo se na všech stranách a náš literární humanismus se opět jednou ukázal být prázdným papírem.“[5] Krleža opakovaně žádal aktivnější, angažovanější vztah literatury k historické a společenské realitě. Esej končí výzvou současným literátům: „A to, co my dnes prožíváme, to není mythus, ale vítězství nad ním, a toto vítězství nad temným a magickým mythem nám má dnes zachytit naše literatura, která v tom případě bude hodna nazývat se skutečně

Zagreb 2002, s. 23—30.). Karpatský neúnavně pracoval až do smrti, takže posledních patnáct let jeho práce není bibliograficky zmapováno.

3 D. Karpatský: *Půl tisíciletí česko-chorvatských literárních vztahů*…, s. 48.

4 D. Karpatský: *Listář*. Torst, Praha 2014, s. 129.

5 M. Krleža: *Literatura dnes*. Przeł. D. Karpatský. „Světová literatura“ 1958, č. 2, s. 173.

sociální."[6] Krležův esej vyvolal značný ohlas v tehdejším Československu. Svoji volbu přeložit právě tento text, jakožto i jeho ohlasy, Karpatský popsal po padesáti letech (2008) v rozhovoru pro časopis *Souvislosti*: „Pro mne samého byl Krleža zjevením. Fascinovaly mě zvláště jeho eseje. Způsobem myšlení, jazykem, vizemi. Říkal jsem si, že by u nás mohl posloužit jako příklad literáta-komunisty, který myslí vlastní hlavou a promlouvá se sugestivní naléhavostí. Když esej *Literatura dnes* vyšel, v našich literárních kruzích vzbudil velký zájem. Třeba Jiří Kolář z něj citoval v doslovu k Sandburgovi. A [redaktor v nakladatelství Československý spisovatel] Jan Grossman po mně okamžitě chtěl výbor z Krležových esejů do nově vzniklé edice *Otázky a názory*. Ten výbor jsem po skončení fakulty, během posledních prázdnin, skutečně sestavil. Jenže když si ho ve vedení Československého spisovatele přečetli, povolali si mě a sdělili mi: ‚Soudruhu, přinesl jste nám nádherné čtení, ale na vydání to bohužel není.' V každém případě jsem na ten esej ve Světovce zaznamenal nejrůznější, vesměs pozitivní ohlasy. A také to mělo vliv na mou další překladatelskou kariéru, protože všichni najednou chtěli Krležu! V krátké době jsem napsal několik předmluv a doslovů k jednotlivým Krležovým knihám, [redaktoři v Státním nakladatelství krásné literatury, hudby a umění] Irena Wenigová a Jan Řezáč mě požádali o projekt Krležových vybraných spisů."[7]

Na samém začátku překladatelské dráhy Karpatského lze tedy zpozorovat jednu z dominant, která se jako červená nit táhne takřka celou jeho šedesátiletou prací — úsilí o dosažení co největší aktuálnosti přeloženého textu, o jeho přímou interakci s prostředím, které ho přijímá. Jako překladatel se nespokojoval s rolí pouhého jazykového zprostředkovatele, ale nezřídka svými českými a chorvatskými překlady ovlivňoval dobový kulturní a literární život. Doložím to ještě dvěma příklady. První se opět týká jednoho Krležova eseje s titulem *Jak se věci mají*, původně projevu proneseného v roce 1952 v Domě Jugoslávské armády v Záhřebu „ve stínu ‚pražských šibenic': po vynesení rozsudků nad ‚protistátním spikleneckým centrem' v čele s Rudolfem Slánským"[8].

6 Ibidem, s. 184.

7 P. Onufer, D. Karpatský: *Doba je zatracené slovo (s Dušanem Karpatským o literatuře dnes, časopisech šedesátých let, Zlaté knize českého básnictví, Korábu korálovém a překladatelské první lize)*. „Souvislosti" 2008, č. 2, s. 64—74.

8 D. Karpatský: *Listář*…, s. 343. Zmínka o politické situaci v Československu, respektive o procesu se Slánským a vedením „protistátního spikleneckého centra", se vyskytuje několikrát v Krležově eseji. Politické události v Československu Krležovi sloužily jako jeden ze stěžejných argumentů, kterým chtěl ukázat na krutost a nehumánnost Kremlu a Stalinovy politiky, např.: „Když se už jedenkrát začalo vládnout bez víry v člověka, když se už nevěří nikomu, kdo si neušpinil ruce nevinnou lidskou krví, když se pochybuje o každém, kdo není ochoten být na náš účet katem a vrahem, pak jsme všecky lidské prvky zúžili na ono minimum, jemuž se říká zločinecká solidarita.

V atmosféře obecného zklamání po potlačení pražského jara nabyl v českém prostředí tento Krležův antistalinisticky laděný projev po více než patnácti letech od jeho vzniku na váze[9] právě zásluhou Karpatského překladu, který vyšel v časopise *Orientace* v r. 1969[10]. Druhý příklad se vztahuje k románu Mešy Selimoviće *Derviš a smrt*, jenž vyšel v Jugoslávii v roce 1966 a česky v překladu Karpatského v roce 1969. Rozhodnutí Karpatského přeložit právě tento kultovní román bosenského klasika, ve kterém se líčí střet jedince-derviše a moci, zřejmě bylo pečlivě promyšlené, neboť „konec Pražského jara a vpád cizích okupantů poselství románu velice zaktuálnělo. Knihu si objednalo a koupilo 52 tisíc členů Klubu čtenářů."[11]

Přímé interakce mezi českou (československou) a chorvatskou (jugoslávskou) kulturou Karpatský dosahoval nejen svými překlady, ale i působením v literárních časopisech, obzvlášť v šedesátých letech. Tehdy přispíval do různých českých literárních časopisů a bulletinů, ale poukazuji především na jeho působení v časopisu *Sešity pro mladou literaturu* (od č. 23/1968 *Sešity pro literaturu a diskusi*), kde v letech 1968—1969 vykonával funkci zástupce vedoucího redaktora, a v redakci časopisu *Plamen* (1962—1967). V textech publikovaných na stránkách *Sešitů* a obzvlášť *Plamene* Karpatský vystupoval jako kritik, který se opíral o neideologický postoj a důkladnou znalost (aktuálních) tendencí v české literatuře. Potvrzují to jeho recenze jednotlivých básnických knih — např. Iva Štuky, Vlastimila Maršíčka, Jany Štroblové, Josefa Hanzlíka aj.[12] — a polemicky intonované eseje o současné české poezii[13]. V kontextu

Jestliže jsi na můj rozkaz věšel nevinné lidi, tak jsi dnes Gottwald, kterého mohu zítra pověsit právě tak, jak jsi ty včera oběsil Slánského!" (M. Krleža: *Jak se věci mají*. Přeł. D. Karpatský. „Orientace" 1969, č. 2, s. 11.).

9 Krležova otevřená kritika sovětské agresivní politiky se po vojenské intervenci v Československu v roce 1968 zdála velice aktuální: „Na magnetickém poli bolševizmu rozrušila stalinská velmocenská politika nejelementárnější logiku základních socialistických principů a střelky všech marxistických kompasů se zmítají v bouři. Vichry dorážejí ze všech kvadrantů a plavba se stala tragičtější než kdykoliv do dnešního dne." (Ibidem, s. 1).

10 Úryvky tohoto překladu vyšly i v mimořádném čísle časopisu *Sešity* v srpnových dnech 1968 (viz D. Karpatský: *Epistolar*. Przeł. D. Dorotić Sesar. Izdanja Antibarbarus—Sa(n)jam knjige u Istri—University Press, Zagreb—Pula—Sarajevo 2010, s. 55).

11 Ibidem, s. 27.

12 Viz D. Karpatský: *O malichernosti lidské*. „Plamen" 1961, č. 9, s. 154—155; D. Karpatský: *Cesty k poezii*. „Plamen" 1961, č. 10, s. 103—104; D. Karpatský: *Ať nám je země těžká*. „Plamen" 1962, č. 3, s. 115—116; D. Karpatský: *Bludný a úhelný kamen srce*. „Plamen" 1962, č. 6, s. 111—113.

13 Viz D. Karpatský: *Jde o to, aby o něco šlo: Marginálie k nejmladší české poezii*. „Plamen" 1961, č. 4, s. 47—50; D. Karpatský: *Poznámky k nejmladší české poezii*. „Plamen" 1962, č. 11, s. 64—70.

jeho propagace jugoslávské literatury v tehdejším Československu je nutno zdůraznit, že právě Karpatský opakovaně upozorňoval na umělé, politicky motivované přetržení kulturní a literární komunikace mezi dvěma zeměmi, jakožto i na nutnost jejího obnovení[14]. Četnými texty o chorvatské, srbské či bosenské literatuře, publikovanými v šedesátých letech většinou na stránkách *Plamene* (a z menší části i *Sešitů*), tomu sám přispěl více než kdokoliv jiný.

V nezměrném množství překladů, které jej bezpochyby zařazuje mezi nejplodnější české překladatele, Karpatský během šesti desetiletí do češtiny přeložil vybrané autory chorvatské (a jugoslávské) literatury, kteří jsou dnes součástí národního a nezřídka i evropského literárního kánonu. Miroslav Krleža, Ranko Marinković, Vladan Desnica, Slobodan Novak, Ivo Brešan, Antun Šoljan, Slavko Mihalić, Marija Jurić Zagorka, Ivana Brlić-Mažuranić, Tin Ujević, Dragutin Tadijanović, Josip Pupačić, Slavko Kolar, Pavao Pavličić, Danilo Kiš, Meša Selimović, Miodrag Bulatović, Mirko Kovač, Dževad Karahasan, Oskar Davičo, Ivo Andrić aj. jsou jenom někteří z autorů, s nimiž Karpatský seznamoval české čtenáře prostřednictvím svých překladů. Řada z nich byla přitom doma a v cizině kanonizována až po publikování svých děl v českém překladu. Karpatský je pro české (československé) publikum objevoval prakticky současně s jejich objevováním publikem chorvatským (a světovým), což svědčí o jeho rafinovaném literárním vkusu.

Karpatskému se dařilo dodržovat přímý a intenzivní kontakt s chorvatským a jugoslávským prostředím, což pro jeho činnost bylo nesmírně důležité. Jeho objemná písemná korespondence s českými, slovenskými, chorvatskými a jugoslávskými spisovateli a kulturními činiteli, zčásti zpřístupněna v česky psaném *Listáři* (2014) a v jeho chorvatské verzi (*Epistolar*, 2010), není pouze vzácným svědectvím o kulturním životě ve střední Evropě po 2. světové válce nebo intelektuální (auto)biografií samého Karpatského v podobě dopisů, ale i důkaz toho, že se mu povedlo držet krok s aktuálním děním v obou kulturách hlavně díky živému kontaktu s českým (československým) a chorvatským (jugoslávským) literárním a kulturním prostředím. Toto udržování kontaktů sahá až do jeho studentských let, kdy po návštěvě Chruščova v Bělehradě (1955) a před další vlnou ochlazování vztahů mezi Československem a Jugoslávií z konce padesátých let, byl Karpatský jedním ze studentů, kteří byli součástí výměny pražských a záhřebských vysokoškoláků v srpnu a září 1957[15]. Je to jenom zdánlivě ne příliš důležitá událost v jeho životě: Karpatský tehdy koupil svazek s esejemi Miroslava Krleži a s nadšením přečetl zmíněný esej

14 Srov. např. D. Karpatský: *Pevnina dosud neobjevená. Nad připravovanou antologií novodobé jugoslávské poezie*. „Listy Klubu přátel poezie“ 1964, č. 2, s. 10—11.

15 D. Karpatský: *Listář*…, s. 49.

Literatura dnes, který na jeho kariéru překladatele působil velice podnětně. Úsilí o realizaci publikování výboru z Krležova díla, o kterém se uvažovalo po překladu *Literatury dnes*, respektive o realizaci jeho sebraných spisů, poznamenalo téměř celou překladatelskou dráhu Dušana Karpatského. Je to jeho celoživotní projekt a zároveň i jeho stěžejní překladatelský, ale i editorský počin. Karpatský nebyl totiž jenom jeden z překladatelů Krležových spisů, ale i tvůrce jejich konceptu. Chronologie a průběh vydávaní sebraných spisů Krleži v Československu a poté i v Česku zachycují tendence v (kulturně)politických vztazích mezi dvěma zeměmi od padesátých let až do roku 2000. Návrh sebraných spisů byl totiž podle slov Karpatského[16] schválen už v roce 1958, ale „mezitím došlo znovu k ochlazení vztahů ‚socialistického tábora' k Jugoslávii"[17] kvůli novému programu Svazu komunistů Jugoslávie a celý projekt byl zastaven. Devítisvazkové *Spisy Miroslava Krleži* nakonec vycházely v dlouhém období 1965—2000. První tři svazky vyšly v letech 1965—1968, načež nastala pauza kvůli samotnému překladateli, který se angažoval v pražském jaru, „za což byl v r. 1970 vyloučen z KSČ a r. 1972 zbaven publikačních možností"[18]. Karpatský se k redigování a překládání Krležových děl vrátil až v roce 1981[19] po intervenci jeho přítelkyně a spolupracovnice Ireny Wenigové, a projekt byl dokončen až v r. 2000[20]. Miroslav Krleža, kterého Karpatský celý život obdivoval a který se mezitím stal i jeho osobním přítelem, se dokončení celého projektu nedočkal (zemřel v r. 1981).

Karpatský důkladně sledoval literární a kulturní dění v Chorvatsku a v Jugoslávii, a to hlavně díky kontaktům s předními chorvatskými spisovateli a kulturními činiteli své doby, kteří ho nejen zasvěcovali do aktuálního chorvatského a jugoslávského literárního života, ale také zásobovali svými texty, texty jiných autorů, různými publikacemi a literárními časopisy. V tomto směru bylo kromě už zmíněné studentské výměny zásadní také jeho působení na bohemistice na Filozofické fakultě v Záhřebu. Karpatský působil jako zahraniční lektor na záhřebské bohemistice dvakrát, poprvé v letech

16 Ibidem, s. 86.

17 Ibidem.

18 Ibidem.

19 Čtvrtý svazek (*Banket v Blitánii*, 1975) vyšel v překladu Jiřího Fiedlera a Karpatský se na něm nepodílel, aspoň ne oficiálně.

20 Původní sebrané spisy Miroslava Krleži vycházely ve dvou nakladatelstvích: zprvu v Státním nakladatelství krásné literatury a umění (SNKLU), které od roku 1966 neslo název Odeon, a poslední tři svazky vyšly v nakladatelství Ivo Železný. Na celém projektu se podílelo šest překladatelů (Dušan Karpatský, Otakar Kolman, Irena Wenigová, Jiří Fiedler, Milada Nedvědová a Věra Vrzalová). V r. 2013 spisy znovu vyšly v sedmi svazcích ve společném vydání nakladatelství Big Ben Bookshop a Lastavica.

1966—1967 a podruhé v letech 1969—1970. Už během svého prvního lektorského pobytu v Záhřebu Karpatský navázal většinu svých dlouhodobých kontaktů a přátelství s chorvatskými spisovateli a kulturními pracovníky — ostatně v tu dobu bydlel u spisovatele Vojislava Kuzmanoviće, v ulici, kde bydleli i někteří jiní chorvatští spisovatelé (např. Ivan Raos, se kterým se Karpatský také stýkal[21]). Svými četnými kontakty a přátelstvími Karpatský připravil úrodnou půdu pro svoji práci v následujících desetiletích. O tom mimo jiné svědčí dvě jeho monumentální básnické antologie. Karpatský sice byl (spolu)překladatelem a (spolu)editorem několika antologií[22], ale upozorňuji zde především na dva tituly poměrně novějšího data, které jsou výsledkem jeho padesátiletého zájmu o překládání poezie. V roce 2003 v Chorvatsku totiž Karpatského zásluhou vyšla *Zlatá kniha českého básnictví*, která na téměř sedmi stech stránkách přináší výbor z české poezie od samých počátků českého písemnictví po současnost. O čtyři roky později (2007) se pak Karpatskému podařilo vydat stejně rozsáhlou antologii chorvatského básnictví s titulem *Koráb korálový. Tisíc let charvátské poezie v díle stovky básníků*, kterou sám uspořádal a u které se také podílel na překladu. Karpatský přitom jako editor obě antologie opatřil rozsáhlými literárněhistorickými studiemi a medailony o jednotlivých autorech. Oba tyto projekty by byly nepředstavitelné, kdyby se Karpatský neobklopil celou řadou spolehlivých spolupracovníků, s kterými se už dlouhá léta přátelil a s kterými spolupracoval i předtím (Irena Wenigová, Jana Štroblová, Milada Nedvědová, Josef Hiršal aj. v *Korábu korálovém*, Dubravka Dorotić Sesar, Predrag Jirsak, Slavko Mihalić, Zlatko Šešelj v *Zlaté knize českého básnictví*).

Svůj druhý (zase jednoroční) lektorský pobyt v Záhřebu Karpatský zahájil v roce 1969, kdy „z nepříznivých následků pražského jara vpadl do zrodu jara chorvatského“[23]. Jeho tehdejší studentka a jedna z jeho pozdějších spolupracovnic Dubravka Dorotić Sesar v doslovu k *Listáři* vzpomíná na jeho nelehký životní a profesionální osud po pražském jaru a návratu ze Záhřebu: „V tu politicky prázdnou dobu jsme nevěděli, že byl po návratu do Prahy, koncem září 1970, propuštěn ze zaměstnání, že jeho časopis [*Sešity*] už byl zakázán, že ho vyloučili ze strany, že do května 1972 přežíval jako externista zabývající se lektorskými posudky pro nakladatelství. Doba potlačení charvátského jara [1971], které zaneprázdňovalo nás, se shoduje s počátkem české *norma-*

21 Viz. D. Karpatský: *Epistolar*…, s. 118.

22 Kromě *Zlaté knihy chorvatského básnictví* a *Korábu korálového* se jako (spolu)editor a (spolu)překladatel podílel na několika antologiích, počínaje antologií jugoslávských básníků dvacátého století *Snímky krajiny poezie* a *5 charvátských her* (obě z roku 1966) a konče antologií chorvatské poezie o moři *Má duše je moře* (2001).

23 D. Dorotić Sesar: *Doslov*. W: D. Karpatský: *Listář*…, s. 612.

lizace 1972, kdy byl Karpatský spolu s dalšími desítkami překladatelů a spisovatelů dán k ledu, respektive na seznam těch, kdož ‚neodpovídají kritériím Ministerstva kultury'. Nevěděli jsme, že zaměstnání ztratila i jeho žena, že mu bylo vráceno sedm hotových překladů, že s ním byly zrušeny všechny smlouvy a veškerá spolupráce přerušena."[24]

Kvůli své publikační a překladatelské činnosti v šedesátých letech a kvůli svému angažmá v pražském jaru se Karpatský po návratu ze Záhřebu v roce 1970 dostal na seznam „zamlčovaných překladatelů", ale i navzdory tomu pracoval a překládal stejně neúnavně jako předtím. Podle bibliografického soupisu obsaženého v publikaci *Zamlčení překladatelé* (1992) vyšlo Karpatskému v 70. a 80. letech celkem 14 knižních překladů pod cizími jmény[25]. Svoji nepříznivou situaci v letech normalizace Karpatský popsal v dopise slovenskému literárnímu kritikovi, teoretikovi literatury a překladateli Jozefu Bžochu z 25. března 1979: „Tedy se mnou se věci mají asi takto. Někdy od května 1972 nemohu publikovat ani vlastní texty, ani překlady. Vyšel mi jen v Melantrichu bez uvedení jména překlad Bulatovićových povídek *Ďáblové z mansardy* (1976), jinak všechny hotové překlady (celkem na 2000 stran) byly stornovány a odepsány. Rovněž jako lektor nemohu působit, tj. psát posudky o knihách pro nakladatelství. Zaměstnaný nejsem nikde. Pracoval jsem roku 1972 půl roku v Státní knihovně, ale pak mi už neprodloužili smlouvu. Od začátku r. 1974 pracuji externě pro Konferenční servis MON a dělám odborné překlady, občas též tlumočím […]. Od září 1978 pracuji externě na Jazykové škole v Praze jako učitel srbocharvátštiny (6 hodin týdně za cca 700 Kčs čistého měsíčně). Nedávno jsem dostal smlouvu na slovník jugoslávských dramatiků pro Divadelní ústav a v těchto dnech mě i DILIA pověřila vypracováním překladů dvou her (Hrubín, Lošťák) do srbocharvátštiny. Odeon a Mladá fronta se v poslední době pokoušejí něco pro mne udělat, ale zatím výsledek není patrný."[26]

24 Ibidem.

25 Srov. Z. Rachůnková: *Zamlčovaní překladatelé. Bibliografie 1948—1989*. Obec překladatelů, Praha 1992. Jména mu půjčovali Irena Wenigová, slavista, teatrolog a překladatel Viktor Kudělka, překladatelka a jazykovědkyně Milada Nedvědová a jeho manželka Ema Dohnalová.

26 D. Karpatský: *Listář*…, s. 136—137.

Víc než překladatel

Karpatský — jak už bylo řečeno — nebyl pouze překladatelem. Jeho práce náleží do různých, navzájem provázaných filologických oblastí. S jeho překladatelskou činností úzce souvisí i jeho činnost, dnešním slovníkem, manažerská. Počet projektů, které inicioval a koordinoval nezřídka za nelehkých podmínek svědčí o jeho podnikavosti a vynalézavosti, neboť značná část z nich byla realizována právě díky jeho schopnostem zajistit finanční prostředky od různých firem (chorvatské firmy Podravka, Pliva, INA a další) a institucí (chorvatské velvyslanectví v Praze, Národní knihovny v Záhřebu a Praze, české a chorvatské ministerstvo kultury). Jeho korespondence ho odhaluje i jako neformálního literárního agenta, který nejen usiloval o prosazování českých a chorvatských (jugoslávských) autorů u nakladatelů (což pro překladatele ovšem není nic nezvyklého), ale často se o ně staral během jejich autorských pobytů, které pak občas přímo i (spolu)organizoval[27]. Nelze ovšem opomenout i jeho přínos v oblasti bibliografie a lexikografie. Jeho lexikografická práce obsahuje několik titulů, na kterých se podílel jako autor nebo spoluautor. Obvykle šlo o literární slovníky, respektive slovníky autorů (např. *Slovník jugoslávských spisovatelů*, 1989; medailony o jugoslávských dramaticích v *Slovníku světových dramatiků* z r. 1984, *Zahraniční spisovatelé — Strani pisci*, 1968), ale největšího čtenářského zájmu Karpatský dosáhl *Malým labyrintem literatury*, který během dvou desetiletí (1982—2001) vyšel ve čtyřech vydáních. Pokud jde o jeho bibliografickou práci, upozorňuji především na dva tituly, které jsou velice cenné pro české kroatisty a chorvatské bohemisty. První z nich vyšel už na začátku 80. let (*Croatica v českém jazyku — Croatica na češkom jeziku*, 1981) a byl přímým podnětem k uskutečnění dvou výstav, které se staly velkou událostí v obou kulturních prostředích: 500 let chorvatské literatury v Česku (Národní a univerzitní knihovna v Záhřebu za spolupráce Národní knihovny České republiky a Velvyslanectví Chorvatské republiky v České republice, 2000) a Půl tisíciletí česko-chorvatských literárních vztahů ve vzájemných překladech (Národní knihovna České republiky ve spolupráci s Národní a univerzitní knihovnou v Záhřebu, 2002). Autor obou výstav byl sám Karpatský, přičemž u příležitosti té pražské knižně vyšla stejnojmenná bibliografie[28], v níž Karpatský zmapoval knižní překlady z chorvatštiny do češtiny a z češtiny do chorvatštiny

27 Viz např. dopis Karla Ptáčníka Karpatskému z roku 1958 ohledně plánované cesty do Záhřebu, kde mu v roce 1959 měl vyjít (a vyšel) román *Ročník jedenadvacet* v překladu Zory Simić-Valentić (ibidem, s. 63).

28 Viz D. Karpatský: *Půl tisíciletí česko-chorvatských literárních vztahů…*

od roku 1560 do roku 2002. K bibliografickému soupisu pak připojil stručný dějinný přehled česko-chorvatských literárních vztahů a slovník překladatelů.

Ačkoliv povoláním nebyl vědecký pracovník, odborná činnost Karpatského se vyznačuje vědeckou akribií, přesností a důkladností. To se neprojevuje pouze v jeho literárněhistorických syntézách o chorvatském[29] a českém básnictví, které jsou součástí výše zmíněných antologií, nebo v jeho přehledech latinsky psané literatury v českých zemích a na Slovensku, které publikoval v Chorvatsku[30], ale i v přehledu české literatury obsaženém v sedmém svazku *Dějin světové literatury* (*Povijest svjetske književnosti*) z roku 1975[31]. Přestože je kvůli své encyklopedické stručnosti, která sice vyplývá ze samé podstaty konceptu *Dějin světové literatury*, nedostačující pro studenty bohemistiky během jejich studia českého jazyka a literatury, i dodnes je to jediný chorvatský dějinný přehled české literatury a „už jako takový je nesmírně cenný"[32]. Neméně důležitá je i badatelská práce Karpatského. V tom smyslu upozorňuji na dva jeho velké objevy. Jeden z nich je *Sedmijazičný slovník* pražského benediktýna Petra Lodereckera z roku 1605, který vznikl na základě *Slovníku pěti jazyků* (1595) významného chorvatského polyhistora, lexikografa a vynálezce Fausta Vrančića[33], v letech 1581—1594 císařského tajemníka Rudolfa II. Druhý objev na kontě Karpatského, který je pro chorvatskou kulturu také neocenitelný, představuje rukopis Stjepana Radiće, chorvatského meziválečného politika, jenž na přelomu 19. a 20. století žil v Praze a byl součástí pražského literárního života.[34] Tento česky psaný rukopis Karpatský objevil náhodou v pozůstalosti

29 Přehled chorvatské literatury z *Korábu korálového* vyšel i v chorvatském překladu v literárním časopisu *Kolo* (viz D. Karpatský: *Hrvatsko pjesništvo kroz stoljeća*. Přeł. D. [Dorotić] Sesar. „Kolo" 2008, č. 3—4, s. 603—661).

30 Jde o texty *Čeští latinsky píšící autoři a jejich místo v české literatuře* (viz D. Karpatský: *Češki latinisti i njihovo mjesto u češkoj književnosti*. „Latina et graeca" 1974, č. 7, s. 5—24) a *Latinsky psaná literatura na Slovensku* (viz D. Karpatský: *Latinitet u Slovačkoj*. „Latina et graeca" 1976, č. 2, s. 67—83).

31 Viz D. Karpatský: *Češka književnost*. W: *Povijest svjetske književnosti*. Red. A. Flaker. Mladost, Zagreb 1975, sv. 7, s. 7—78. Dodejme, že je Karpatský i autorem přehledu slovenské literatury ze stejného svazku *Dějin světové literatury*.

32 K. Ivanković: *Povijest novije češke književnosti I. Češka književnost u tvorbi nacionalnog identiteta tijekom XIX. stoljeća*. Disput, Zagreb 2015, s. 14.

33 Jde o první slovník chorvatského jazyka vůbec. Loderecker k Vrančićově slovníku latiny, italštiny, němčiny, dalmatštiny (chorvatštiny) a maďarštiny přidal polštinu a češtinu.

34 Stjepan Radić (1871—1928) byl jedním z nejvýznamnějších chorvatských politiků vůbec a zakladatel Chorvatské lidové selské strany. V Království Srbů, Chorvatů a Slovinců byl odpůrcem centralistické politiky Bělehradu. Zemřel na následky atentátu, který spáchal poslanec radikální strany Puniša Račić v bělehradském parlamentu 20. 6. 1928. V roce 1898 se Radić oženil s Češkou Marií Dvořákovou.

Viktora Dyka, když v roce 1981 v Literárním archivu Památníku národního písemnictví pátral po dopisech chorvatského spisovatele Iva Vojnoviće psaných českým adresátům[35]. Radićův rukopis pak přeložil do chorvatštiny a vydal ho v Záhřebu v roce 1985 pod titulem *Pražské zápisy* (*Praški zapisi*).

Na základě všeho dosud uvedeného lze říci, že Karpatský zásadně poznamenal recepci chorvatské literatury v českém prostředí, ale díky svému bilingvismu nemálo poznamenal i recepci české literatury v Chorvatsku. Karpatský ostatně překládal i z češtiny do chorvatštiny. Přestože se domníval, že jeho překlady do chorvatštiny „takříkajíc nestojí ani za řeč"[36], podařilo se mu vydat kolem dvaceti literárních překladů v chorvatských časopisech (mj. básně Fr. Halase, V. Holana, J. Seiferta, J. Ortena a řady dalších českých básníků, dále texty F.X. Šaldy, J. Levého, J. Opělíka aj.), ale i několik knižních překladů. Kromě už zmíněných *Pražských zápisů* S. Radiće, Karpatský spolu s chorvatským básníkem Slavkem Mihalićem přeložil a vydal výbor z básní Vladimíra Holana *Noc s Hamletem a jiné básně* (*Noć s Hamletom i druge pjesme*, 1981), zatímco výbor z poezie jeho oblíbeného českého básníka Františka Halase *Nikde a jiné básně* (*Nigdje i druge pjesme*, překlad spolu s Dubravkou Dorotić Sesar) vyšel až po jeho smrti (2017). Spolupráce s chorvatskou akademickou malířkou, grafičkou a designérkou Zdenkou Pozaić na obou uvedených básnických knihách svědčí pak o tom, že zvláštní pozornost věnoval výtvarné stránce literárního díla a že jeho podíl na výrobě knihy zpravidla nekončil se zhotovením překladu.

Literatura

Dorotić Sesar D.: *Doslov*. W: D. Karpatský: *Listář*. Torst, Praha 2014, s. 612—616.

Godišnja nagrada INE za promicanje hrvatske kulture u svijetu za 2001. godinu. Dobitnik Dušan Karpatský / Roční cena společnosti INA za šíření chorvatské kultury ve světě pro rok 2001. Laureát Dušan Karpatský. Red. M. Ivurek. Przeł. D. [Dorotić] Sesar, R. Kuchar, A. Novosad. INA — Industrija nafte, d. d.— Hrvatski kulturni klub, Zagreb 2002.

Ivanković K.: *Povijest novije češke književnosti I. Češka književnost u tvorbi nacionalnog identiteta tijekom XIX. stoljeća*. Disput, Zagreb 2015.

35 D. Karpatský: *Napomena*. W: S. Radić: *Praški zapisi. Autobiografska proza*. Przeł. D. Karpatský. Znanje, Zagreb 1985, s. 171—174.

36 D. Karpatský: *Půl tisíciletí česko-chorvatských literárních vztahů*…, s. 54.

Karpatský D.: *Ať nám je země těžká*. „Plamen“ 1962, č. 3, s. 115—116.
Karpatský D.: *Bludný a úhelný kamen srce*. „Plamen“ 1962, č. 6, s. 111—113.
Karpatský D.: *Cesty k poezii*. „Plamen“ 1961, č. 10, s. 103—104.
Karpatský D.: *Češka književnost*. W: *Povijest svjetske književnosti*. Red. A. Flaker. Mladost, Zagreb 1975, sv. 7, s. 7—78.
Karpatský D.: *Češki latinisti i njihovo mjesto u češkoj književnosti*. „Latina et graeca“ 1974, č. 7, s. 5—24.
Karpatský D.: *Epistolar*. Przeł. D. Dorotić Sesar. Izdanja Antibarbarus—Sa(n)jam knjige u Istri—University Press, Zagreb—Pula—Sarajevo 2010.
Karpatský D.: *Hrvatsko pjesništvo kroz stoljeća*. Przeł. D. [Dorotić] Sesar. „Kolo“ 2008, č. 3—4, s. 603—661.
Karpatský D.: *Jde o to, aby o něco šlo: Marginálie k nejmladší české poezii*. „Plamen“ 1961, č. 4, s. 47—50.
Karpatský D.: *Latinitet u Slovačkoj*. „Latina et graeca“ 1976, č. 2, s. 67—83.
Karpatský D.: *Listář*. Torst, Praha 2014.
Karpatský D.: *Napomena*. W: S. Radić: *Praški zapisi. Autobiografska proza*. Przeł. D. Karpatský. Znanje, Zagreb 1985, s. 171—174.
Karpatský D.: *O malichernosti lidské*. „Plamen“ 1961, č. 9, s. 154—155.
Karpatský D.: *Pevnina dosud neobjevená. Nad připravovanou antologií novodobé jugoslávské poezie*. „Listy Klubu přátel poezie“ 1964, č. 2, s. 10—11.
Karpatský D.: *Poznámky k nejmladší české poezii*. „Plamen“ 1962, č. 11, s. 64—70.
Karpatský D.: *Půl tisíciletí česko-chorvatských literárních vztahů ve vzájemných překladech*. Národní knihovna ČR, Praha 2002.
Krleža M.: *Jak se věci mají*. Przeł. D. Karpatský. „Orientace“ 1969, č. 2, s. 1—12.
Krleža M.: *Literatura dnes*. Przeł. D. Karpatský. „Světová literatura“ 1958, č. 2, s. 169—184.
Onufer P., Karpatský D.: *Doba je zatracené slovo (s Dušanem Karpatským o literatuře dnes, časopisech šedesátých let, Zlaté knize českého básnictví, Korábu korálovém a překladatelské první lize)*. „Souvislosti“ 2008, č. 2, s. 64.
Rachůnková Z.: *Zamlčovaní překladatelé. Bibliografie 1948—1989*. Obec překladatelů, Praha 1992.

Matija Ivačić

Dušan Karpatský a česko-chorvatské literární vztahy

RESUMÉ | Svými četnými překlady Karpatský neúnavně seznamoval české čtenáře s vrcholnými díly jugoslávské (převážně chorvatské) literatury (M. Krleža, T. Ujević, S. Novak, I. Mažuranić, I. Andrić, M. Selimović, V. Desnica, D. Kiš aj.), ale také i přímo ovlivňoval český literární život (např. překladem eseje Miroslava Krleži *Literatura dnes* v r. 1958). Jeho bilingvismus mu umožnil, aby překládal i z češtiny do chorvatštiny

(V. Holan, Fr. Halas, Zlatá kniha českého básnictví aj.). Neméně důležitá je i jeho lexikografická, bibliografická, literárněhistorická a literárněkritická činnost. Svojí badatelskou činností se trvale zasloužil o rozvoj chorvatské (literární) historiografie, neboť právě on objevil *Sedmijazičný slovník* pražského benediktýna Petra Lodereckera z roku 1605, který vznikl na základě Slovníku pěti jazyků (1595) významného chorvatského polyhistora, lexikografa a vynálezce Fausta Vrančiće, a česky psané Pražské záznamy významného chorvatského politika Stjepana Radiće, které sám přeložil do chorvatštiny. Kvůli všemu uvedenému lze Dušana Karpatského považovat za klíčovou osobnost poválečné literární a kulturní komunikace mezi Chorvatskem (Jugoslávií) a Českem (Československem).

KLÍČOVÁ SLOVA | Dušan Karpatský, česká literatura, chorvatská literatura, recepce, literární překlad

MATIJA IVAČIĆ | docent na Katedře bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity v Záhřebu, kde přednáší o české literatuře a kultuře a také vede překladatelský seminář. Zabývá se českou literaturou 20. století, českou současnou literaturou, vztahem české literatury a ideologie, recepcí české literatury v Chorvatsku, česko-chorvatskými literárními vztahy aj. Je autorem četných článků a dvou knih: *Češka kriminalistička proza 1958.—1969: refleksija, reprezentacija* (2020) a *Mapiranje dobitaka*. Bohemistički književni prikazi (2020). Publikoval řadu překladů z češtiny do chorvatštiny v chorvatských literárních časopisech a 11 knižních překladů.